

Η απεργία της Σερίφου του 1916 και οι πολλαπλές της ερμηνείες

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΡΩΑΔΙΤΗ

*Μπροστά στη ράχη της Σερίφου,
όταν ανεβαίνει ο ήλιος,
τα πυροβόλα όλων των μεγάλων κοσμοθεωριών,
παθαίνουν αφλογιστία.*

Οδυσσέας Ελύτης

Αυτές τις μέρες (σ.σ. Αύγουστος 2014) κλείνουν 98 χρόνια από την αιματοβαμμένη απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου, τον Αύγουστο του 1916. Οι μεταλλωρύχοι του νησιού μετά από δεκαετίες άγριας εκμετάλλευσης και απαξίωσης από τους εργοδότες –που ήταν στην ουσία και οι κύριοι ολόκληρου του νησιού-, την οικογένεια Γρώμμαν, αποφάσισαν να πάρουν την τύχη τους στα χέρια τους και να απαιτήσουν τα αυτονόητα, δηλαδή οκτάωρη εργασία και καλύτερες συνθήκες εργασίας.

Η σημασία αυτής της απεργίας δεν έγκειται μόνο στο γεγονός ότι υπήρξε ένα γεγονός του γενικότερου κοινωνικού κινήματος που οργανώθηκε και καθοδηγήθηκε χωρίς καμία άνωθεν συνδικαλιστική και κομματική παρέμβαση ή ντιρεκτίβα –άλλωστε οργανωμένο συνδικαλιστικό κίνημα δεν υπήρχε ακόμα το 1916 στον ελλαδικό χώρο- αλλά και στο ότι για πρώτη φορά στα συνδικαλιστικά αλλά και κοινωνικά χρονικά της χώρας, οι απεργοί κατάργησαν την τοπική εξουσία αντικαθιστώντας την με μια επιτροπή η οποία διευθετούσε τις καθημερινές υποθέσεις των απεργών και των κατοίκων. Μια κατάσταση την οποία, όπως ήταν φυσικό, δεν ανέχθηκε για πολύ η τότε κυβέρνηση που έστειλε ένα ισχυρό και καλά εξοπλισμένο σώμα χωροφυλακής για να καταστείλει την εξέγερση και να αποκαταστήσει την τεθείσα κοινωνική τάξη.

Ένας άλλος άκρως σημαντικός παράγοντας ο οποίος καθόρισε εν πολλοίς την εν λόγω απεργία και εξέγερση καθιερώνοντάς την στο πάνθεον των αδιάλλακτων, επαναστατικών αγώνων, από τους οποίους μπορούμε ακόμα και σήμερα να αντλούμε διδάγματα, είναι ότι, παρά τη σύγκρουση, τις δολοφονίες εργατών, τις συλλήψεις και τις φυλακίσεις, οι εργάτες ήταν, τελικά, αυτοί που εξήλθαν νικητές, μιας και τα περισσότερα από τα αιτήματά τους ικανοποιήθηκαν.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Σέριφος –το 146 π.χ. μαζί με τα υπόλοιπα εδάφη της Ελλάδας πέφτει στα χέρια των Ρωμαίων, οι οποίοι, λόγω του ότι είχε συμμαχήσει με τον Μιθριδάτη Στ εναντίον τους, την κατέστρεψαν ολοσχερώς (88 π.χ.). Αυτό το γεγονός ήταν η έναρξη μιας μακράς περιόδου παρακμής, κατά την διάρκεια της οποίας το νησί χρησιμοποιείται ως τόπος εξορίας.

Το νησί υπήρξε ονομαστός αμπελόκηπος από την αρχαιότητα μέχρι και τις αρχές του 20ού αιώνα, όταν και οι καλλιέργειες σταδιακά εγκαταλείφθηκαν, αρχικά λόγω της απασχόλησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του νησιού στα μεταλλεία του νησιού και, αργότερα, λόγω της αστυφιλίας και της τουριστικής ανάπτυξης.

Όμως, αυτό για το οποίο γίνεται η Σέριφος γνωστή είναι τα μεταλλεία της. Στο Λαογραφικό Μουσείο του νησιού (στην Κάτω Χώρα) εκτίθενται, εκτός των άλλων, δείγματα μεταλλευμάτων σπουδαίας σημασίας. Στην Άνω Χώρα βρίσκεται και η "Αρχαιολογική Συλλογή" με διάφορα εκθέματα και δείγματα μεταλλευμάτων.

ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ

Η ιστορία της μεταλλευτικής βιομηχανίας στην Ελλάδα αρχίζει περίπου το 1850 όταν επιχειρείται μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού της οικονομίας, με την προτεραιότητα να δίνεται στην εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων. Το 1861 θεσπίζεται η πρώτη μεταλλευτική νομοθεσία, που τροποποιείται το 1867 και καθορίζει τους όρους παραχωρήσεων μεταλλείων σε ιδιώτες. Ένας «μεταλλευτικός πυρετός» καταλαμβάνει την μικρή Ελλάδα και επεκτείνεται στους Έλληνες κεφαλαιούχους του εξωτερικού και σε ξένους επενδυτές.

Χαρακτηριστική για τον «μεταλλευτικό πυρετό» είναι και η ακόλουθη είδηση που δημοσιεύεται στις 20 Σεπτεμβρίου του 1901 στην εφημερίδα «Σκριπ»:

Μεγάλη κίνησης γίνεται δια την επικείμενη συνεδρίασιν του Μεταλλευτικού Συμβουλίου. Όλοι ζητούν μεταλλεία. Ο μετριόφρων μάλιστα επιχειρηματίας, ο οποίος υπέβαλεν αίτησιν να του παραχωρηθή προς εκμετάλλευσιν όλη η Αμοργός φαίνεται ότι δεν υποστηρίζεται από τον ελληνικόν στόλον αφού καταλαμβάνει τας νήσους του Αιγαίου. Ιδού επάνω κάτω ποία μέρη ζητούν εκμετάλλευσιν οι υποβαλόντες αιτήσεις: Την Αμοργόν, την Λέσβον, την Μυτιλήνην, την Σάμον, την Κρήτην και την Κύπρον. Το Μεταλλευτικόν Συμβούλιον απήντησεν εις τους δικαιούχους ότι δεν δύναται να δώση αδείας, σεβόμενον το δόγμα της Τουρκικής ακεραιότητος.

Μία παρόμοια ατμόσφαιρα με εκείνη της Σερίφου υπήρχε και στο Λαύριο με τον Ιταλό Σερπιέρι, ο οποίος έφτασε το 1863 στην Ελλάδα έχοντας ήδη υπόψη του τις μελέτες του μεταλλειολόγου Ανδρέα Κοδέλλα για τα μεταλλεία του Λαυρίου, και αγοράζει από την κοινότητα Κερατέας και την μονή Πεντέλης γη 10 χιλιάδων στρεμμάτων και έναν χρόνο μετά ιδρύσει την εταιρεία Roux Serpieri Fressynet CE. Ο Σερπιέρι υπήρξε σκληρός εκμεταλλευτής των εργατών και των μεταλλωρύχων του Λαυρίου. Το 1876, ιδρύει την «Γαλλική Εταιρεία» (Compagnie Francaise des Mines du Laurium) εκμεταλλεόμενος όλο το υπέδαφος της Λαυρεωτικής, η οποία σταμάτησε να υφίσταται μόλις το 1982.

Μάλιστα υπό καταπιεστικούς όρους, 12 χρόνια μετά τον θάνατο του Ιταλού Σερπιέρι, οι διάδοχοί του αναγκάζουν τους μεταλλωρύχους με δικά τους χρήματα να στήσουν άγαλμα του Σερπιέρι στην κεντρική πλατεία.

Οι μεταλλωρύχοι λέγεται ότι αναζήτησαν τότε τον σατυρικό ποιητή Γεώργιο

Σουρή για να γράφει και να δημοσιεύσει κάτι επί του θέματος με τον γνωστό καυστικό του τρόπο. Εκείνος έγραψε μερικά τετράστιχα τα οποία οι εργάτες χρησιμοποίησαν, τοποθετώντας τους κρυφά στη βάση του αγάλματος κατά την ημέρα των εγκαινίων του επιβλητικού αγάλματος, ενώ άδειασαν και σακούλες με περιπτώματα πάνω στο άγαλμα. Εφόσον λοιπόν τραβήχτηκε το σεντόνι σε έκπληξη όλων εκθειάστηκαν δημόσια η καυστική ωδή του Γεώργιου Σουρή και ο βανδαλισμός του αγάλματος έναντι των παραβρισκόμενων. Να το ποίημα του Γ. Σουρή:

*Τι μας θωρείς ακίνητος και δεν μας κατουράς
αφού και ανδριάντα σε αξίωσε η Ελλάς
Δέξου λοιπόν ω Βαππιστά ευγνωμοσύνης δώρο
ξερό σκατό κοπανιστό και από Λαυριώτη κύλο.*

Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η ανάγκη της ενσυνείδητης αντίδρασης των εργατών μεταλλωρύχων της εποχής σε όλες τις βάσεις ανά την Ελλάδα, καθότι το πρόβλημα ήταν σχεδόν παντού το ίδιο και οι καταστάσεις το ίδιο δύσκολες και απάνθρωπες. Ένα γλαφυρό παράδειγμα είναι αυτό που περιγράφεται σε δημοσίευση της εφημερίδας «Ριζοσπάστης» στις 8 Απρίλη 1934:

*Κοντά στην Αμοργό, σ' ένα νησάκι που λέγεται Μάκαρες, είναι μεταλλείο που το εκμεταλλεύεται μια εταιρία Ρεπουζάκου, Σούλη, Παυλίδου.
Οι εργάτες ούτε γιατρό έχουν, ούτε σπίτι για να μένουν. Τους σηκώνουν κάθε πρωί από τις 4.30 τη νύχτα και δουλεύουν εξαντλητικά ως το βράδυ, 14 και 16 ώρες την ημέρα. Κι όλ' αυτά για 40 δραχμές μεροκάματο. Οι τσίγκοι στα καλύβια, που έχουν πρόχειρα κατασκευάσει, πέφτουν με τον αέρα.
Οι εργάτες είναι υποχρεωμένοι να τρώνε τα νεροζούμια και το βρώμικο κρέας, που μόνο κάθε 15 μέρες βλέπουν. Το νερό είναι δηλητηριασμένο γιατί το παίρνουν από μια στέρνα γεμάτη ποντίκια.
Ο διευθυντής Μπέης έχει εφαρμόσει ένα τρομοκρατικό καθεστώς. Όλ' αυτά κάνουν τη ζωή των εργατών ανυπόφορη και πολλοί αναγκάζονται να φεύγουν. Έχουν όμως τη δύναμη να καλυτερέψουν τη ζωή τους όταν συσσωματωθούν και βγάλουν μια επιτροπή αγώνα για να διεκδικήσουν αύξηση μεροκάματος σε 100 δραχμές την ημέρα, οχτάωρο, κατάπαυση της τρομοκρατίας, ιατρική περίθαλψη, συντάξεις σε περίπτωση ατυχήματος κλπ.*

ΣΤΗ ΣΕΡΙΦΟ

Οι μεταλλωρύχοι της Σερίφου εργάζονταν στο εσωτερικό της γης σαν σκλάβοι από το πρωί έως το βράδυ. Στο τέλος της μέρας, ο καθένας τους σήκωνε ένα βαρύ φορτίο με μέταλλευμα και το πήγαινε μια ώρα δρόμο στην πλάτη, για να το ανταλλάξει με ένα κομμάτι ψωμί. Τα μεταλλεία της Σερίφου ήσαν ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης της ίδιας γαλλικής εξορυκτικής εταιρίας που κατείχε και εκμεταλλευόταν και τα μεταλλεία Λαυρίου.

Το 1880 ο Γερμανός Αιμίλιος Γρώμμαν, ανέλαβε νέος διευθυντής των μεταλλείων και άρχισε να τρομοκρατεί τους εργάτες, πιέζοντάς τους να εργάζονται ασταμάτητα, να βγάζουν όσο το δυνατόν περισσότερη ποσότητα μεταλλεύματος για να εξαχθεί περισσότερο σίδηρο από την υψικάμινο. Όσοι αντιστέκονταν έχαναν την εργασία τους. Το 1912 τα μεταλλεία απέκτησαν νέο διευθυντή και διαχειριστή, τον Γεώργιο Γρώμμαν, γιο του προηγούμενου. Στο εργατικό δυναμικό προστέθηκαν, επίσης, νέοι μεταλλωρύχοι, που έφθασαν από άλλα μέρη, κυρίως από τη Μήλο. Μερικοί από τους νεοφερμένους μεταλλωρύχους όμως εμφορούνταν από σοσιαλιστικές ιδέες και έτσι άρχισε μια σοσιαλιστική και συνδικαλιστική ζύμωση στη Σέριφο.

Συγκροτήθηκε μια επιτροπή, η οποία πήγε στο Γρώμμαν και του είπε ότι οι μεταλλωρύχοι έπρεπε να εργάζονται οκτώ ώρες και όχι δώδεκα ή δεκατέσσερις ώρες που εργάζονταν έως τότε. Αυτός τους είπε ότι μόνο με σωματείο, το οποίο θα λειτουργούσε με βάση εγκεκριμένο καταστατικό, μπορούσε να συζητήσει, κάτι που οι μεταλλωρύχοι δεν διέθεταν μέχρι τότε.

Ταυτόχρονα, απέλυσε μια ομάδα εργατών και άρχισε την τρομοκρατία και την εντατικοποίηση της παραγωγής. Απέδειξε έτσι ότι ήταν πολύ πιο σκληρός και αδιάφορος για την ασφάλεια και τη ζωή των εργατών από τον πατέρα του και γρήγορα έγινε αρκετά μισητός στους μεταλλωρύχους, αλλά και στο νησί ολόκληρο. Δίπλα στο μεταλλείο είχε χτίσει κάποιες άθλιες παράγκες, στις οποίες διαβιούσαν κάτω από άσχημες συνθήκες 1.000 περίπου εργάτες.

Τον Ιούνιο του 1916 εμφανίστηκε και εγκαταστάθηκε στο νησί ο (τότε) αναρχοσυνδικαλιστής, Κωνσταντίνος Σπέρας, Σεριφιώτης, τελειόφοιτος του Λεοντείου Λυκείου Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου, πολυταξιδεμένος, μορφωμένος και μέλος της διοίκησης του Εργατικού Κέντρου Πειραιά, από τα ιδρυτικά μέλη του Εργατικού Κέντρου (ΕΚΑ), που τον Μάρτη του 1914 συμμετείχε στην μεγάλη καπνεργατική απεργία της Καβάλας, η οποία επεκτάθηκε στη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις και πήρε επαναστατικό χαρακτήρα, και που συνελήφθη και στάλθηκε στις φυλακές Τρίπολης.

Ο Σπέρας με την άφιξή του οργάνωσε τους μεταλλωρύχους σε σωματείο και επεξεργάστηκε ένα Καταστατικό που αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί παράδειγμα επαναστατικού, διεθνιστικού, εργατικού ντοκουμέντου, μιας και για πρώτη φορά στα ελλαδικά χρονικά διακηρύσσεται ότι στόχοι του Σωματείου είναι:

α) η αδελφική συνένωσις και αλληλεγγύη των Εργατών Μεταλλευτών Σεριφου προς εξύψωσιν της ηθικής, της οικονομικής και της επαγγελματικής καταστάσεώς των.

β) η επιδίωξις της ελαττώσεως των ωρών εργασίας και της αυξήσεως του ημερομισθίου, της συνάψεως συνολικών συμβάσεων εργασίας δια τα μέλη του δωρεάν και γραφείον παροχής δικηγορικών συμβουλών δωρεάν.

γ) η αλληλεγγύη με τους οργανωμένους εργάτες όλης της Ελλάδος και όλου του κόσμου, δια την άμυναν υπέρ των εργατικών δικαιών και την καταπολέμησιν της εκμεταλλεύσεως από το κεφάλαιον, με τον τελικόν σκοπόν να δημοσιοποιηθούν τα μέσα της παραγωγής να γίνουν τα εκ της εργασίας αγαθά αποκλειστική απολαυή των παραγωγών των και να παύση η εκμετάλλευσις του ανθρώπου από τον όμοιον του...

Και τελείωνε:

...

Το ατομικόν συμφέρον ευρίσκει ο εργάτης όχι εις την κολακίαν του κεφαλαίου, αλλά εις την σύμπραξίν του με άλλους εργάτας.

Με την ίδρυση του σωματείου και την επικύρωση του Καταστατικού του, ο Κώστας Σπέρας προέβη σε διάβημα προς το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας για τις άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης και για το εξοντωτικό ωράριο εργασίας, προειδοποιώντας ότι θα κηρυχθεί γενική απεργία στο νησί αν δεν ικανοποιούνταν τα αιτήματα αυτά. Όταν, όμως, διαπίστωσε ότι το Υπουργείο, η γαλλική εταιρία και ο Γ. Γρώμμαν συνέπλεαν και συνεργάζονταν, στις 7 Αυγούστου 1916 κηρύχθηκε γενική απεργία στη Σέριφο. Καταργήθηκαν οι τοπικές αρχές και οι εργάτες πήραν στα χέρια τους την καθημερινή τους ζωή, μέσω ενός άμεσα ανακλητού εργατικού συμβουλίου που συντόνιζε όλες τις ασχολίες.

Και, βέβαια, το κράτος δεν ανέχθηκε για πολύ αυτή την κατάσταση και έστειλε ένα σώμα χωροφυλακής για να καταστείλει τους εργάτες. Ο επικεφαλής του σώματος αυτού, μοίραρχος Χρυσάνθου, νόμιζε ότι θα είχε να κάνει με μια εύκολη υπόθεση. Όταν το σώμα της χωροφυλακής αποβιβάστηκε στο λιμάνι του νησιού, κατευθύνθηκε προς το Μεγάλο Λιβάδι όπου βρίσκονταν οι απεργοί. Στη διαδρομή ο Χρυσάνθου τρομοκρατούσε τους πάντες. Μόλις έφτασε στο Μεγάλο Λιβάδι, συνεννοήθηκε με κάποιους υπαλλήλους και μπράβους του Γ. Γρώμμαν -ο ίδιος ο Γρώμμαν απουσίαζε τότε από το νησί- και στη συνέχεια κάλεσε τον Κ. Σπέρα και το Δ.Σ. του Σωματείου για διαπραγματεύσεις. Αντί όμως γι' αυτό, τους συνέλαβε και τους κλείδωσε σε ένα δωμάτιο. Στη συνέχεια, παρέταξε τους χωροφύλακες σε θέση μάχης απέναντι τους συγκεντρωμένους μεταλλωρύχους, δίνοντάς τους προθεσμία πέντε λεπτών να διαλυθούν. Ταυτόχρονα, με το πιστόλι του σκότωσε εν ψυχρώ το μεταλλωρύχο, Θεμιστοκλή Κουζούπη.

Αμέσως εκτυλίχθηκε και γενικεύτηκε μια πραγματική μάχη, με τους χωροφύλακες να πυροβολούν και τους εργάτες να μάχονται με πέτρες, ξύλα και οτιδήποτε άλλο έβρισκαν μπροστά τους. Απεργοί επιτέθηκαν στον αστυνόμο Σερίφου Ιωάν. Τριανταφύλλου, με βαριές πέτρες και τον πέταξαν στη θάλασσα. Αλλά η περισσότερη λύσσα των απεργών κατευθύνθηκε στον υπομοίραρχο, Χρυσάνθου, ο οποίος σκοτώθηκε αφού τον γκρέμισαν από την προβλήτα.

Η συμπλοκή συνεχίστηκε με τους ανθρώπους της εργοδοσίας και τους χωροφύλακες να πυροβολούν σε ό,τι εκινείτο. Έτσι, στην εξέλιξη των συγκρούσεων σκοτώθηκαν τρεις ακόμα εργάτες, οι Μιχάλης Ζωΐλης, Μιχάλης Μητροφάνης και Γιάννης Πρωτόπαπας. Οι απεργοί όμως έφτασαν μέχρι τα γραφεία της μεταλλευτικής εταιρίας και απελευθέρωσαν τον Σπέρα και τους άλλους συναδέλφους τους που είχαν συλληφθεί και κρατούνταν.

Ο τελικός απολογισμός των συγκρούσεων ήταν τέσσερις απεργοί και τρεις χωροφύλακες νεκροί και σχεδόν οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην απεργία τραυματίες.

Εντούτοις, το σωματείο πέτυχε την αύξηση των ημερομισθίων, την καθιέρωση οκταώρου για τις υπόγειες εργασίες και τον έλεγχο του υποτυπώδους ασφαλιστικού ταμείου αυτοβοηθείας.

Ο Κώστας Σπέρας δεν επαναπαύθηκε και συνέχισε τον αγώνα για το δίκιο των εργατών. Απέστειλε, λοιπόν, στην Κοινότητα Σερίφου το ακόλουθο τηλεγράφημα:

Προς το Διοικητικόν Συμβούλιον της εν Σερίφω Κοινότητος

Ενταύθα

Αξιότιμοι Κύριοι

Γνωστόν τυγχάνει εις υμάς ότι οι εργάται των μεταλλευτικών εργασιών της ενταύθα μεταλλευτικής εταιρείας (Σέριφος Σπιλιαζέζα) ζητήσαντες δια της υπ' αυτού εκλεγμένης επιτροπής την δια τας εργασίας οριζομένην υπό του νόμου εφαρμογήν, οι Διευθυνταί της ως άνω εργασίας ηρνήθησαν την εφαρμογήν του νόμου. Προέβησαν δε εις απότομον παύσιν των εργασιών. Θέλοντες κατ' αυτόν τον τρόπο να εξαναγκάσουν τους εργάτας να υποκύψουν εις την βίαν.

Θέλοντες όθεν να γνωρίζομεν εάν τούτο αποδοκιμάζεται και παρ' υμών ζητούμεν διά ψηφίσματος την γνώμην σας.

Εν Σερίφω τη 30/8/1916

Ο Πρόεδρος

Κων/νος Σπέρας

23 Δεκεμβρίου 1916

Ο ίδιος συνελήφθη αργότερα και οδηγήθηκε στις φυλακές του φρουρίου Φιρκά στα Χανιά Κρήτης. Από εκεί, τον Ιούνιο του 1917, έγραψε μια ακόμα επιστολή προς την Κοινότητα Σερίφου:

Αγαπητέ φίλε κύριε Πρόεδρε

Σας ευχαριστώ θερμώς δια την προθυμίαν σας και το ενδιαφέρον το οποίον εδείξατε δι' ημάς.

Εδώ εις τας φυλακάς εγνώρισα τους πραγματικούς φίλους. Εις σε κύριε Γραμματικέ διαβλέπω τον πραγματικόν και ειλικρινήν φίλον διότι δεν εδιστάσατε και τας πολιτικές πεποιθήσεις σας να θυσιάσετε χάριν των συμπολιτών σας. Διότι θυσίαν μεγάλην την θεωρώ να δηλώσετε πολιτικήν φιλίαν προς τους αντιθέτους εις υμάς πολιτικούς χάριν ημών. Ουδέποτε θα λησμονηθώσιν αι ευγενείς αύται θυσίαι.

Εκείνοι δε τους οποίους μου αναφέρεις ότι έγιναν εχθροί μου και αποδίδουν εις εμέ όλα τα κακά, ουδέποτε υπήρξαν φίλοι μου.

Φίλοι μου είνε οι εργάται της Σερίφου μηδενός εξαιρουμένου, διότι και εάν υπάρχει κανείς από αυτούς όστις καταφέρεται εναντίον μου τούτο πράττει υπείκων εις εισηγήσεις άλλων.

Κύριε Γραμματικέ.

Εις τους εναπομείναντας μάρτυρας συστήσατε να σπεύσουν να έλθουν μόλις κλητευθούν διότι απ' αυτούς εξαρτάται η αποφυλάκισίς μας.

Ός μάς εδήλωσαν από την εισαγγελείαν μόλις εξετασθούν και οι υπόλοιποι μάρτυρες θα αποφυλακισθώμεν.

Σπεύσατε όθεν να υποδείξετε εις αυτούς ότι πρέπη να έλθουν άνευ αναβολής ίνα μη μαίνομεν αδίκως εις τας υγράς τρώγλας των φυλακών Τζιβάρα άνευ λόγου. Οι ίδιοι οι δικασταί ανεγνώρισαν το άδικον όπερ έγινε δι' ημάς διότι μάς κρατούν εδών πλέον του κεκανονισμένου.

Συμβουλευσατε λοιπόν πάντας αυτούς να μην αργοπορούν δια να μην βασανιζόμεθα και ημάς αδίκως εις τας φυλακάς.

Ας ναυλωθή ενα καΐκι δια να έλθουν.

Σας χαιρετούμεν όλοι

Κωνσταντίνος Σπέρας

Εν Φυλακαίς Φρουρίου Φιρκά
τη 6η Ιουνίου 1917

Ακόμα, έστειλε μια επιστολή στο Εργατικό Κέντρο Χανίων ζητώντας συμπάρσταση:

Προς την Εκτελεστικήν Επιτροπήν του Εργατικού Κέντρου Χανίων

Ενταύθα

Αγαπητοί φίλοι --

Εν ονόματι της εργατικής αλληλεγγύης ικετεύω υμάς όπως αναγιγνώσητε τας κάτωθι γραμμάς.

Γνωστά τυγχάνουσιν υμίν τα αιματηρά γεγονότα της εν Σερίφω κηρυχθείσης απεργίας εις τα εν Σερίφω των Κυκλάδων μεταλλωρυχεία καθ' ήν εφονεύθησαν και ετραυματίσθησαν πολλοί εργάται παρά των οικείων οργάνων της Αστυνομίας του εκπτώτου βασιλέως ποτήσαντες διά του αίματός των το ιερόν δένδρον του εργατικού αγώνος.

Συνεπεία των γεγονότων τούτων συνελήφθη παρά της Κυβερνήσεως των Αθηνών και ερρίφθη εις τας εν Σύρω φυλακάς όπου μου απηγγέλησαν πολλαί κατηγορίαι ήτοι επί εσχάτη προδοσία, επί επαναστάσει κατά του καθεστώτος, επί καταλύσει των βασιλικών αρχών, επί προσκλήσει ξένων αρχών επί ελληνικού εδάφους κ.τ.λ. διετέλουν δε εν προφυλακίσει εις τας εν Σύρω φυλακάς Τζιβάρα από της 1ης Σεπτεμβρίου 1916 μέχρι της 2ας Μαρτίου 1917 οπότε και απεφυλακίσθη διά βουλεύματος απορρίψασα η Προσωρινή Κυβέρνησις την της εσχάτης προδοσίας κατηγορίαν.

Μετά ταύτα και μόλις ανέπνευσα τον ελεύθερον αέρα επί μίαν εβδομάδα και ιδού συλλαμβάνομαι πάλιν υπό των οργάνων της αστυνομίας και απεστάλην ενταύθα και κρατούμαι εις τας εν των Φρουρίω Φιρκά φυλακάς, ότι τάχα ύβρισα το πρόσωπον του Κυρίου Προέδρου της Προσωρινής Κυβερνήσεως και ότι υπεκίνουν τους εργάτας εις απεργίαν προς παρεμβολήν προσκομμάτων εις τα ατμόπλοια της Αντάντ

Ιδού τί συμβαίνει..

Οι εν Σερίφω υπάλληλοι της Εταιρείας ως μαθόντες την αποφυλάκισίν μου και γνωρίζοντες ότι χάνουν πολλά πράγματα και δει το ουσιοδέστερον, το των εργατών ταμείον της Αλληλοβοήθειας το οποίον δυνάμει του νόμου περί σωματείων περιέρχεται αυτοδικαίως εις την κυριότητα των εργατών καθότι το σωματείον των είνε ανεγνωρισμένον παρά του πρωτοδικείου, εμηχανεύθησαν και εχάλκευσαν την βδελυράν ταύτην εναντίον μου συκοφαντίαν ευρώντες προς τούτο και τους καταλλήλους ψευδομάρτυρας.

Αγαπητοί φίλοι

Εν ονόματι της εργατικής αλληλεγγύης προστατεύσετέ με. Επί εν έτος σχεδόν υφίσταμαι τα πάνδεινα εις τας φυλακάς χάριν του ιερού εργατικού αγώνος, επί έν σχεδόν έτος εξαντλούμενος σωματικώς και υλικώς, ήδη εξαντλήθην τελείως. Συνδράμετέ με διότι είνε επόμενον να αποθάνω εις τας φυλακάς εκ των στερήσεων.

Το όνομά μου είνε γνωστόν εις ολόκληρον τον εργατικόν κόσμον της Ελλάδος, από το έτος 1910 ότε ήλθον εις την Ελλάδα αγωνίζομαι χάριν της ιεράας ταύτης εργατικής ιδέας.

Τα εργατικά Κέντρα Αθηνών, Πειραιώς, Πατρών, Θεσσ/νίκης γνωρίζουν καλώς ποίας υπηρεσίας προσέφερα και θα προσφέρω εις το μέλλον εις τον ιερόν εργατικόν αγώνα...

Παρακαλώ δε υμάς όπως ευαρεστηθείτε και επιτρέψετε εις τον επί των απεργιακών ζητημάτων επιτετραμένον επίτροπον του Κέντρου όπως έλθη εις

επίσκεψίν μου ίνα του αναγγείλω και άλλας λεπτομερείας.

Με Αδελφικήν αγάπην

Κωνσταντίνος Σπέρας

Τέως Πρόεδρος των Εργατών Μεταλλευτών Σερίφου

Ο Κώστας Σπέρας έγραψε μια μπροσούρα με τον τίτλο «*Η απεργία της Σερίφου ήτοι αφήγησις των αιματηρών σκηνών της 21ης Αυγούστου 1916 εις τα μεταλλωρυχεία του Μεγάλου Λειβαδίου της Σερίφου*», όπου εξιστορεί λεπτομερώς τα γεγονότα και η οποία τυπώθηκε και κυκλοφόρησε το 1919. Από τότε μέχρι το 2001 που επανακτήθηκε, η εν λόγω μπροσούρα ήταν επιμελώς κρυμμένη από επώνυμα στελέχη του «αριστερού» και συνδικαλιστικού κατεστημένου του ελλαδικού χώρου. Το 2001 η μπροσούρα αυτή τυπώθηκε και κυκλοφόρησε σε συνεργασία του Ελευθεριακού Ιστορικού Αρχείου της Πάρου και των Εκδόσεων «Βιβλιοπέλαγος» ως ξεχωριστό βιβλίο, συμπεριλαμβανομένων και ιστορικών σημειωμάτων και βιογραφίας του Κώστα Σπέρα από τον Λεονάρδο Κόττη.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Εκείνη την εποχή αρκετοί ήταν οι λογοτέχνες, ειδικά οι ποιητές και στιχουργοί, που είχαν θέσει την πένα τους στην υπηρεσία των εργατικών, των αγροτικών και των κοινωνικών αγώνων γενικότερα, καθώς επίσης και στη διάδοση των σοσιαλιστικών, αναρχικών και επαναστατικών ιδεών. Στον ελλαδικό χώρο υπήρξε ένας σημαντικός αριθμός τέτοιων εργατών των γραμμάτων και του πνεύματος οι οποίοι προσπάθησαν να συμβαδίσουν με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες και διεργασίες και να μη μείνουν ασυγκίνητοι από τις εργατικές και άλλες κινητοποιήσεις και εξεγέρσεις. Ένας από αυτούς ήταν και ο Ρήγας Γκόλφης, το ποίημα του οποίου που παρατίθεται ευθύς αμέσως μπορεί να μην εντάσσεται στην όλη "φιλολογία" για την απεργία της Σερίφου, είναι, όμως, ενδεικτικό του δείγματος γραφής και της κοινωνικής συνείδησης που επιδεικνύει:

Απεργία

Στη στράτα αργοδιαβαίνει της εργατιάς το πλήθος.

Φαρμάκι έχει στα χείλη, κομένη την ορμή,

κι ο πόνος που συντρίβει τα' αράθυμό του στήθος

θεριεύει το κορμί.

Πού πάει συμαζωμένο, το έλεος να γυρέψει;

Ποιος άρχοντας θ' ακούσει, ποια πόρτα θ' ανοιχτεί;

Με τα' πραγα τα λόγια τί πάει να ζητιανέψει,

να γείρει να κλαυτεί;

Το τέρας της ανάγκης που τη ζωή του θλίβει,

νεκρώνει την αγάπη, μαραίνει τα' αγαθά,
θα πάψει να τραντάζει το μαύρο του καλύβι,
το Χάρο να βοηθά;

Ω συνοδεία θλιμμένη, του δίκιου τον αγώνα
σα θέλεις να κερδίσεις, μη σκύβεις και δειλιάς.
Και πως θα διαφεντέψεις με λυγισμένο γόνα
τη μοίρα της δουλειάς;

Τη δύναμή σου νιώσε κ' υψώσου προς τον ήλιο.
Την πάναγνή σου ρώτησε, τη σιδερένια υγεία,
θεούς να τα λατρέψεις. Του κόσμου το βασίλειο
ζωντάνεψε, ραγιά.

Το πείσμα του δυνάστη, που τη χαρά μολεύει,
τα λούλουδα σκοτώνει, στερεύει την πηγή,
θα το συντρίψει, μάθε, το χέρι που δουλεύει
κι αναμετρά τη γη.

Δεν ήταν, όμως, οι “επώνυμοι” λογοτέχνες που έδωσαν το δικό τους λόγο και τη δική τους διάσταση στους εργατικούς αγώνες, ήταν και οι ανώνυμοι εκείνοι εργάτες που συμμετείχαν οι ίδιοι σε αυτές τις διεργασίες και θέλησαν να δώσουν τη δική τους –και ποιητική- εκδοχή αυτών που οι ίδιοι δημιούργησαν.

Η νίκη των μεταλλωρύχων της Σερίφου, δεν σηματοδότησε ένα οριστικό τέρμα στα βάσανα των εργατών των εξορυκτικών και μεταλλευτικών επαγγελμάτων. Στα διάφορα μεταλλωρυχεία, λιγνιτωρυχεία και εργοτάξια ανά τη χώρα συνεχίστηκαν οι αγώνες ενάντια στην άγρια εκμετάλλευση και καταπίεση, για την τελική δικαίωση της εργατικής τάξης. Έτσι, λοιπόν, ανάμεσα στους άλλους αγώνες, έχουμε και την απεργία και τις συγκρούσεις εργατών λιγνιτωρύχων στον Άγιο Λουκά, τον Αύγουστο του 1933. Σε πορεία των εργατών με τις οικογένειές τους στα γραφεία της εργοδοσίας τους περίμεναν αστυνομικές δυνάμεις, οι οποίες, κάνοντας χρήση των όπλων, τραυμάτισαν αρκετούς από τους διαδηλωτές. Εδώ παρατίθεται η ποιητική εκδοχή των γεγονότων αυτών ενός από τους συμμετέχοντες:

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1933 ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΛΟΥΚΑ

Βάρκας Γρυπάρης και Πυλάς έγιναν συμμορία
και στείλαν χωροφύλακες έξω απ' την εργασία.

Εργάτες αποφάσισαν όλοι συγκεντρωμένοι
να πάνε να ζητήσουνε τα χρήματα οι καημένοι.

Και πήραν τις γυναίκες τους και τα φτωχά παιδιά τους

ίσως τους ελυπόντουσαν να πάρουν τα λεφτά τους.

Μα μόλις ήρθαν οι φτωχοί σε ζώνη ματωμένη

ήταν οι χωροφύλακες όλοι ακροβολισμένοι.

Ο Υπομοίραρχος Πύλος ΑΛΤ : δύο φορές φωνάζει

κι αμέσως το περίστροφο από τη θήκη βγάζει.

Τότε οι τίμιοι αυτοί εργάτες τυραγνισμένοι

εσήκωσαν τα χέρια τους απάνω οι καημένοι

Και λέγουνε εις τον Πυλό πάμε για τα λεφτά μας

τέσσερις μήνες μας χρωστάν πεινάνε τα παιδιά μας.

Τότε ο Υπομοίραρχος με λύσσα τους φωνάζει

όλους τους χωροφύλακες και πυρ τους διατάζει

Και βγάζει το πιστόλι του τρία φυσίγγια ρίχνει

και τότε οι χωροφύλακες αρχίσανε και κείνοι.

Πέφτει η πρώτη μπαταριά δέκα κορμιά σφαδάζουν

και με καημό στα χείλη τους κακούργους τους φωνάζουν

Ο αστυνόμος Αλατζάς του Αλιβερίου φθάνει,

ερχότανε κρυφά - κρυφά στης Βρύσης το ρουμάνι.

Αφού λοιπόν πλησίασε, πίσω και αυτός τους λέγει

άδειασε το πιστόλι του, σηκώνεται και φεύγει.

Έσωσαν τα φυσίγγια τους οι χωροφύλακες

και με τον υποκόπανο αρχίζουν να κτυπούνε.

Τότε ακούσται μια φωνή από μαραμένο στόμα.

Κακούργοι δεν χορτάσατε παρά χτυπάτε ακόμα,

Κι άλλη φωνή ακούστηκε με πόνο με λαχτάρα,

ήτουνε ένας νεαρός που τον λεν Μπαχάρα.
Αυτός τους λέγει, φύγετε κ' εμείς αν θα σωθούμε
εσάς και αυτούς τους αίτιους θα τους εκδικηθούμε.

Έγινε μάχη θλιβερή, μάχη φαρμακωμένη
ποτέ δεν το περίμεναν οι εργάτες οι καημένοι.
Καμπάνα του Αγίου Λουκά βαρούσε πενθισμένα
γιατί είκοσι εργάτες της είχαν πνιγεί στο αίμα.

Ο ποιητής ο Όμηρος απ' την οδό Σταδίου.
Το όνομα του λέγεται, Νικόλαος Β. Αντωνίου

Φυσικά, δεν θα μπορούσαμε να αφήσουμε έξω τον μεγάλο ποιητή και
θεατράνθρωπο, Μπέρτολτ Μπρεχτ, ο οποίος 15 χρόνια πριν τον αγώνα και την
εξέγερση των εργατών της Σερίφου, έδωσε μια αρκετά εύγλωττη μπαλάντα για
την απεργία, η οποία ξεσηκώνει:

Το τραγούδι της απεργίας
Βγες έξω, σύντροφε! Ρίσκαρε
Τη δεκάρα, που ούτε δεκάρα πια δεν είναι
Τον τόπο για ύπνο που πάνω του πέφτει η βροχή
Και της δουλειάς τη θέση που αύριο θα χάσεις!

Μπρος, στο δρόμο έξω! Αγωνίσου!
Να περιμένεις άλλο πια δε γίνεται, είναι αργά πολύ!
Βοήθα τον εαυτό σου βοηθώντας μας: Κάνε πράξη
Την αλληλεγγύη!

Βγες έξω, σύντροφε, αντιμέτωπος με τα όπλα και

Διεκδίκησε το μεροκάματό σου!

Σαν ξέρεις πως δεν έχεις τίποτα να χάσεις

Όπλα αρκετά οι αστυνομικοί τους δεν έχουν!

Μπρος, στο δρόμο έξω! Αγώνισου!

Να περιμένεις πια δε γίνεται, είναι αργά πολύ!

Βοήθα τον εαυτό σου βοηθώντας μας: Κάνε πράξη

Την αλληλεγγύη!

(Η μετάφραση είναι αγνώστου).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΙΦΟΥ

- Η Αιματηρή απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου – 21 Αυγούστου 1916, Έκδοση Ομοσπονδίας Μεταλλωρύχων Ελλάδας, Αθήνα 1990

- Κωνσταντίνος Σπέρας, Η απεργία της Σερίφου ήτοι Αφήγησις των αιματηρών σκηνών της 21ης Αυγούστου 1916 εις τα μεταλλωρυχεία του Μεγάλου Λειβαδίου της Σερίφου – Εισαγωγή – Σημειώσεις: Λεονάρδος Κόττης – Ελευθεριακό Ιστορικό Αρχείο, Εκδόσεις Βιβλιοπέλαγος, Αθήνα 2001

- Πέτρος Λιβάνιος, Μια αιματηρή απεργία το 1916 στην Σέριφο – Περιλαμβάνεται στο βιβλίο Στίνας – Σουμάκης - Λιβάνιος, Σελίδες από την πρώιμη ιστορία του ελληνικού λαϊκού κινήματος, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 2002

- Σημαντικά στοιχεία αντλήθηκαν από το σχετικό Κεφάλαιο της εργασίας Για μια Ιστορία του Αναρχικού Κινήματος του ελλαδικού χώρου στο “Ούτε Θεός-Ούτε Αφέντης” <http://nqnm.vrahokipos.net>

**Δημοσιεύτηκε στο <http://www.palinodiae.com>*

**Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα πρέπει να απευθυνθούν στον Γιάννη Καφούρο και την ομάδα του διαδικτυακού περιοδικού “Παλινωδίες” για την έρευνα και ανεύρεση ιστορικών στοιχείων, φωτογραφιών καθώς και των ποιημάτων που παρατίθενται στην παρούσα εργασία.*